

HANDBOEK

SCHOOL in de SAMENLEVING

DE SAMENLEVINGSGERICHTE SCHOOL VAN DE 21STE EEUW

Peter de Vries

Met bijdragen van Anne Arink, Metin Çelik,
Ronald van den Hoff, Leo Pauw, Cor Verbeek en Bert Wienen

CPS

INHOUD

VOORWOORD	8
INLEIDING	10
DEEL 1 DE SCHOOL IN DE SAMENLEVING: WAT BETEKEN DAT?	13
1. WAAROM AANDACHT VOOR DE SCHOOL IN DE SAMENLEVING?	14
1.1 Roep om verandering	14
1.2 Initiatieven	14
1.3 Wat zegt onderzoek?	15
2. ONDERWIJS IN DE TIJD	17
2.1 Onderwijs in beweging	17
2.2 Van een 1.0- naar een 3.0-tijd	17
2.3 De school in de 1.0-tijd: leerstof centraal	20
2.4 De school in de 2.0-tijd: het vacuüm	21
2.5 De school in de 3.0-tijd: samenlevingsgericht	26
2.6 Definitie en tien criteria van de Samenlevingsgerichte School	34
2.7 Competenties in de Samenlevingsgerichte School	35
INTERMEZZO	35
DEEL 2 DE SAMENLEVINGSGERICHTE SCHOOL: HOE DAN?	37
3. MISSIE EN VISIE	38
3.1 Definities	38
3.2 Visies herformuleren	38
4. HET SCHOOLGEBOUW EN DE MEDEWERKERS	40
4.1 De uitstraling van de school	40
4.2 Leraren motiveren	41
5. OUDERS	44
5.1 De wezenlijke rol van ouders	44
5.2 Ouderparticipatie en ouderbetrokkenheid	44
5.3 Ouderverantwoordelijkheid: oudere leerlingen en hun ouders	45
5.4 Ouderbetrokkenheid en de Samenlevingsgerichte School	46
5.5 Vrijwilligerswerk op school	48
6. DIGITALISERING	49
6.1 Toenemende digitalisering	49
6.2 Waarom digitaliseren in het onderwijs?	49
6.3 Middel en doel	50
6.4 Inzet moderne media	50
7. LEARN AROUND	52
7.1 Wat is Learn Around?	52
7.2 Project Werkbezoek in het primair onderwijs	54
7.3 Maatschappelijke stage in het voortgezet onderwijs	55
7.4 Regioleren in het middelbaar beroepsonderwijs	57
7.5 Leren buiten de regio	59
8. ONDERNEMERS IN DE SCHOOL	60
8.1 Leren ondernemen	60
8.2 Jong Ondernemen	60

9. DEMOCRATISERING	61
9.1 Democratie leren op school	61
9.2 Leerlingenparlement	62
10. STRAATCULTUUR	63
10.1 Verschillende culturen	63
10.2 Het verschil tussen straat- en schoolcultuur	63
10.3 Concreet aan de slag met de straatcultuur in de Samenlevingsgerichte School	64
11. DE KERK, RELIGIES EN ANDERE CULTUREN	65
11.1 Tegenstrijdige opvoedingsidentiteiten	65
11.2 Georganiseerd overleg	65
12. RADICALISERING	67
12.1 Fors maatschappelijk probleem	67
12.2 Wat is radicalisering?	67
12.3 Leraren als rolmodellen	68
12.4 De invloed van ouders op radicalisering	68
12.5 Gesprekken op school	69
13. MONDIALISERING	70
13.1 Wat is mondialisering?	70
13.2 Kansen voor scholen	70
14. FEMINISERING IN HET ONDERWIJS	72
14.1 Vrouwelijke schoolcultuur	72
14.2 Meer mannen in de school: drie manieren	72
15. ONDERWIJS EN DE ROL VAN ZORG EN BEGELEIDING	74
15.1 De school als pedagogische oefenplaats	74
15.2 Samenwerking tussen onderwijs en zorg in een intern gerichte school	74
15.3 Samenwerking tussen onderwijs en zorg in een extern gerichte school	76
15.4 Samenwerking tussen onderwijs en zorg in de Samenlevingsgerichte School	76
15.5 Het belang van een sterke visie	78
15.6 De gezamenlijke verantwoordelijkheid van ouders en school	79
15.7 Ontwikkelagenda voor de hulpverlening	80
15.8 Gemeenten	80
16. DE GEZONDE SCHOOL	81
16.1 Verantwoordelijkheid	81
16.2 Een gezonde school worden	81
16.3 Ouders en de gezonde school	82
16.4 Verantwoordelijkheid voor de wijk	82
16.5 Voorbeeldgedrag	83
17. SCHOOLREGELS	84
17.1 Leerlingen en regels	84
17.2 Samenlevingsregels	84
DEEL 3 DE SAMENLEVINGSGERICHTE SCHOOL: INSPIRERENDE VOORBEELDEN	87
18. DE VREEDZAME SCHOOL EN DE VREEDZAME WIJK	88
18.1 Wat is de Vreedzame School?	88
18.2 De Vreedzame Wijk	92
19. WERKEN MET DE ZEVEN GEWOONTEN VAN EFFECTIEF LEIDERSCHAP	95
19.1 The Leader in Me	95

19.2 Hoe werken de zeven gewoonten?	95
19.3 De boom van de zeven gewoonten	97
19.4 De zeven gewoonten in de schoolpraktijk	97
19.5 Vaardigheden voor de toekomst	98
19.6 Evaluatieonderzoek	99
20.AGORA ROERMOND	100
20.1 Een plein waar iedereen welkom is	100
20.2 Agora over zichzelf	100
20.3 Ouders	102
20.4 Seats2meet	103
21.DE CHILDREN'S ZONE	104
21.1 De vicieuze cirkel doorbreken	104
21.2 De drie pijlers van de Children's Zone	104
21.3 Doelen Children's Zone	105
21.4 De partijen in de Children's Zone	105
21.5 Leidende principes van de Children's Zone	106
21.6 De rol van de gemeente	106
21.7 Valkuilen van de Children' Zone	108
DEEL 4 STAPPENPLAN OM EEN SAMENLEVINGSGERICHTE SCHOOL TE WORDEN	111
22.IN TIEN STAPPEN NAAR EEN SAMENLEVINGSGERICHTE SCHOOL	112
22.1 Iedereen betrokken	112
22.2 Het stappenplan	113
BIJLAGEN	115
Bijlage 1 Gesprek op school: intern, extern of samenlevingsgericht?	116
Bijlage 2 Tien criteria Samenlevingsgerichte School	119
Bijlage 3 Quickscan Samenlevingsgerichte School	120
Bijlage 4 Visies Samenlevingsgerichte School	124
Bijlage 5 Checklist uitstraling (Samenlevingsgerichte) School	126
Bijlage 6 Voorbeeld vrijwilligersovereenkomst	128
Bijlage 7 Voorbeeldstellingen voor groepsgesprek over straat- en thuiscultuur	129
Bijlage 8 Voorbeeldstellingen voor groepsgesprek over radicalisering	130
Bijlage 9 Checklist school als pedagogische oefenplaats	132
Bijlage 10 Voorbeeld samenlevingsregels op school in plaats van schoolregels	134
Bijlage 11 PowerPoint-presentatie	136
Bijlage 12 Persoonlijk ontwikkelplan in de Samenlevingsgerichte School	138
Bijlage 13 Typen scholen in gerichtheid op de samenleving	140
OPDRACHTEN PABO/LERARENOPLEIDING	142
DANKWOORD	144
LITERATUUR	145
Geraadpleegde literatuur	145
Geraadpleegde websites	149
Aanbevolen websites	151
INDEX	152
MEER LEZEN...	154
UITKLAPPAGINA Definitie en tien criteria van de Samenlevingsgerichte School	156

VOORWOORD

We leven in een overgangsfase, waarbij we het industriële tijdperk afsluiten en op weg zijn naar iets nieuws. Ik heb zelf dat 'nieuwe' maar de werktitel 'Society 3.0' gegeven. Het is aan de geschiedschrijvers om achteraf te bepalen hoe we deze periode uiteindelijk echt gaan noemen. Dat kunnen ze prima. Een eerdere langere transitieperiode hebben ze de 'Industriële Revolutie' genoemd. Die revolutie, waarvan iedereen weet wat er bedoeld wordt, is ontstaan onder invloed van de uitvinding en verbetering van de stoommachine en heeft voor een ongekende sociaal-economische en maatschappelijke verandering gezorgd, waarbij mensen als een speelbal door die fase zijn meegesleurd.

Momenteel ervaren we onze eigen revolutie. Het lijkt wel of de hele wereld om ons heen aan het bewegen is. Maatschappelijke onrust, geopolitieke verschuivingen, oorlogen. Technologie die zich exponentieel ontwikkelt, zodat het wel lijkt of er iedere dag een soort stoommachine wordt uitgevonden. Kunstmatige intelligentie die op het punt staat de menselijke intelligentie te evenaren. Robots, die ons werk gaan overnemen. Zelfsturende auto's. Alternatieve waardesystemen zoals de Bitcoin. Doorbraken in de bio-, nano-, chemische, farmaceutische en gentechnologie. En niet te vergeten, het Web, waarmee we waar ook ter wereld met elkaar en daarmee met al onze kennis verbonden zijn. Daarmee hebben we toegang tot dezelfde 'resources' als traditionele organisaties. Daar zit de kern van het spanningsveld in deze overgangsfase: we zijn massaal als nieuwe organisatie maar ook als individu en verbonden mens om de traditionele structuren heen aan het experimenteren met de vernieuwing. *Uber* is het grootste taxi bedrijf ter wereld en heeft geen enkele auto in eigendom. *Airbnb* is de grootste hotelketen ter wereld en bezit geen enkel bed of hotel. Het Nederlandse *Thuisafgehaald.nl* is actief op meer dan 10.000 private locaties en bij *Mywheels* delen we auto's met elkaar. Toegang wordt belangrijker dan bezit. De traditionele overheidsinstanties, maatschappelijke en zakelijke organisaties voelen die druk en proberen de vernieuwing tegen te houden en in de oude vakjes te persen. Dat zal niet baten want de veranderingen zijn onomkeerbaar. Traditionele organisaties die zich niet aanpassen, worden buitenspel gezet en gaan verdwijnen. Bizar, maar waar!

Het onderwijs vormt hierop geen uitzondering. Dagelijks zien we allerlei nieuwe educatieve ontwikkelingen, zoals vernieuwende technologie of nieuwe vormen van onderwijs. Een mooi voorbeeld hiervan zijn MOOC's (Massive Open Online Courses), waarbij iedere zichzelf respecterende universiteit zijn kennis, veelal gratis, via internetcolleges met de wereld deelt. Bedrijven, zoals Google, ontwikkelen al MOOC-kennis-sprints van 14 dagen, waarbij je als cursist bij een goed resultaat direct voor een paar maanden op een project aan de slag kan. Na die periode? Gewoon weer 14 dagen naar school en op naar de volgende klus. Het *levenlang leren* is daarmee al realiteit. Wat blijft er dan nog over van de op de industriële waardeketen gebaseerde onderwijsstructuren zoals we die in Nederland nog kennen?

Foto Punkmedia

Ronald van den Hoff is mede-eigenaar van een veelzijdige reeks van innoverende bedrijven, opererend op het vlak van hospitality industry en sociale media. Hij exploiteert onder meer co-workingformules, waaronder Seats2Meet.com. Van den Hoff is een veelgevraagd spreker en (web)trendwatcher. In 2011 verscheen zijn boek Society 3.0: a smart, simple, sustainable & sharing society.

Aanpassingvermogen, dat wist Darwin al, is kracht. En gelukkig wordt er al volop met onderwijs- vernieuwing geëxperimenteerd door gemotiveerde en betrokken mensen. Ook in Nederland.

Op veel onderwijsinstellingen worden kinderen gestimuleerd om eigen keuzes te maken of om eigen bedrijven te beginnen, waarbij deze instituten zich niet laten afleiden door het ontwikkelen van nog grotere gebouwen of door verzet tegen de regels. De betrokkenen opereren vanuit passie en een ongelofelijke drive om ervoor te zorgen dat onze kinderen zich in het komende Society 3.0 tijdperk staande kunnen houden en een zinvolle bijdrage kunnen leveren aan de eigen leef-, werk- en woonomgeving. Hoe die er ook uit komt te zien.

Dat is nog een hele klus. Het is dan ook een goede zaak dat Peter de Vries in dit boek niet alleen een breed overzicht geeft van alle ontwikkelingen binnen het onderwijs en deze duidt, maar dat hij ook inspirerende voorbeelden geeft van mooie mensen en hun experimenten. Ik ken zelf een aantal van de koplopers uit dit boek en geloof me, dat zijn toppers!

Ik wens u als lezer en mede-vormgever van de vernieuwing van ons onderwijssysteem flexibiliteit en inspiratie toe en daag u uit om ervoor te zorgen dat de door de Peter de Vries geschetste Samenlevingsgerichte School in Society 3.0 realiteit wordt!

Ronald van den Hoff
september 2015

INLEIDING

Lange tijd was het duidelijk: lesgeven gebeurde op school en opvoeden gebeurde vooral thuis. Maar tegenwoordig is deze grens tussen school en thuis vervaagd en komt er steeds meer op de school af. Het lijkt wel alsof de school wordt gezien als de plek waar tal van maatschappelijke vraagstukken worden opgelost. Of het nu gaat om het stimuleren van gezond eten en bewegen, het oplossen van problemen in de wijk, het voorkomen en bestrijden van radicalisering, het begeleiden van ouders met opvoedproblemen of het vroeg signaleren van ontwikkelingsachterstanden en specifieke stoornissen - de school speelt steeds een belangrijke rol.

Daarnaast horen we steeds meer geluiden dat het onderwijs totaal anders moet. Het onderwijs heeft zich niet tot nauwelijks vernieuwd en een hedendaagse school verschilt nauwelijks van een school uit de jaren vijftig van de vorige eeuw, zo wordt beweerd. Onder meer vanwege die geluiden is een dialoog gestart over de toekomst van het onderwijs (Onderwijs 2032). Men vraagt zich af of leraren wel toegerust zijn voor de nieuwe samenleving, die vooral lijkt te worden bepaald door de technologische ontwikkelingen. Misschien bereiden onze leraren leerlingen voor op een maatschappij waar zij zelf nog niet klaar voor zijn? Er wordt veel gesproken over de 21ste-eeuwse vaardigheden, maar: Hoe geef je deze vaardigheden vorm? Verschillen deze echt zo veel met de vaardigheden uit de 20ste eeuw? En weten we überhaupt wel wat 21ste-eeuwse vaardigheden zijn?

Al met al wordt de druk op schoolleiders en leraren steeds groter en krijgen ze al gauw het gevoel dat ze het nooit goed doen. Maar hoe moet het dan wel? In elk geval wordt steeds meer duidelijk dat de school een plek midden in de samenleving krijgt, waarbij er verbindingen zijn met de omgeving en waarbij er wordt samengewerkt met andere partijen. De school kan zich niet meer isoleren en leraren kunnen niet meer lesgeven buiten de maatschappelijke context om. Daarom is het goed dat elke school zich in deze tijd bezint op haar plek in die samenleving.

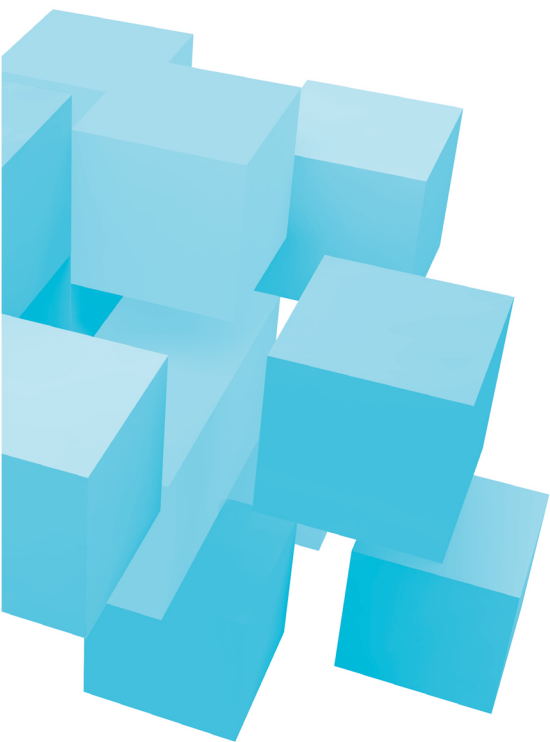
Dit handboek wil (toekomstige) schoolleiders en leraren, maar ook schoolbestuurders oproepen en helpen het onderwijs zo in te richten dat het leerlingen voorbereidt op de samenleving van nu en van de toekomst. Dat betekent allereerst dat ze zich bewust zijn van de wereldwijde omgeving van de school, die voor iedereen heel nabij is geworden. Dit bewustzijn is al een grote, belangrijke eerste stap. Na deze bewustwording volgt dan als vanzelf het handelen van de leraar, schoolleider en schoolbestuurder.

Maar niet alleen scholen, iedereen die zich met onderwijs bezighoudt, kan zich laten inspireren door dit boek: ouders, mensen uit de jeugdzorg, mensen uit het bedrijfsleven ... Het gaat erom dat we alle leerlingen optimaal toerusten.

Dit boek vormt een rijke bron om uit te putten: theoretische achtergronden, praktische tools, praktijkverhalen enzovoort. Maar het is nog niet af! Ik hoop dat dit boek u nieuwe ideeën geeft en u stimuleert veel meer nieuwe initiatieven te ontplooien die het onderwijs evenwichtig, daadkrachtig, maar vooral inspirerend verbeteren. Op www.cps.nl/samenlevingsgerichteschool kunt u uw eigen voorbeelden kwijt en u laten inspireren door vernieuwingen van andere scholen.

Ik wens u veel leesplezier en nieuwe ideeën toe!

Peter de Vries
september 2015

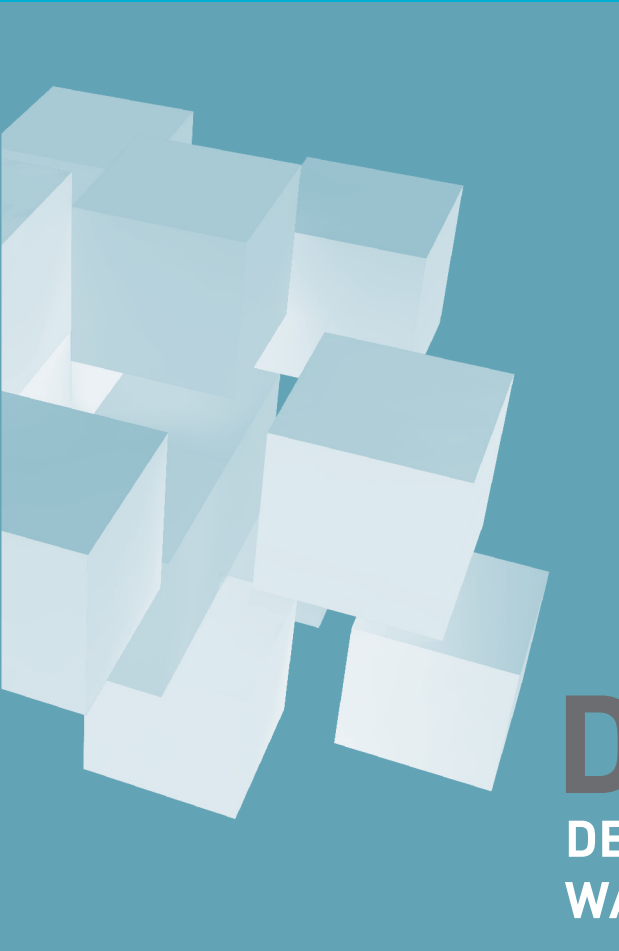
De Samenlevingsgerichte School

Een Samenlevingsgerichte School is een school die samen met de ouders de leerlingen voorbereidt op de samenleving van nu en van de toekomst. Dit doet zij vanuit een heldere onderwijsvisie en een continue vernieuwende onderwijspraktijk die in interactie met de omgeving vorm wordt gegeven. Daarnaast neemt de school vanuit die onderwijsvisie, samen met ouders, haar verantwoordelijkheid voor afgestemde zorg rondom leerlingen. Deze school is in staat om op basis van haar visie andere partijen in de wijk aan zich te binden. Samen met andere partners neemt zij verantwoordelijkheid voor de wijk waarin zij is gevestigd.

De vijf pijlers van de Samenlevingsgerichte School

Op een Samenlevingsgerichte School is er:

1. balans tussen meten en vertrouwen,
2. balans tussen consolideren en vernieuwen,
3. balans tussen kennis leren en kennis vinden als vaardigheid,
4. balans tussen leren en socialiseren,
5. balans tussen naar binnen en naar buiten gericht zijn.

DEEL 1

DE SCHOOL IN DE SAMENLEVING: WAT BETEKEN DAT?

Hoe bereiden scholen hun leerlingen voor op de samenleving van nu en de toekomst? Om deze vraag te beantwoorden, wordt in het eerste deel van dit boek allereerst het onderwijs door de tijd heen beschreven. Het wordt duidelijk dat de wereld ingrijpend verandert en dat dit vraagt om een bezinning op onze hele onderwijsstructuur. De Samenlevingsgerichte School geeft het onderwijs vorm samen met die veranderende omgeving, zodat leerlingen in staat worden gesteld hun eigen waardevolle bijdrage te leveren aan de samenleving, nu én in de toekomst.

1. WAAROM AANDACHT VOOR DE SCHOOL IN DE SAMENLEVING?

1.1 Roep om verandering

Scholen en leraren staan steeds meer onder druk. Ze krijgen dringende vragen voorgeschied: Weten leraren nog wel wat de samenleving vraagt en kennen ze de nieuwe technologische ontwikkelingen en de effecten daarvan? Zijn sommige leraren misschien wat wereldvreemd geworden en komen zij wel verder dan het volgen van hun lesmethoden? Hieronder schuilen diepere vragen: Rusten onze scholen van nu onze kinderen en jongeren wel voldoende toe voor de samenleving van nu en van de toekomst? Moeten we ons misschien herbezinnen op ons schoolsysteem, op hoe wij onderwijs vormgeven? Zou het kunnen zijn dat onze huidige manier van lesgeven gebaseerd is op de voorbereiding op de samenleving van vroeger en vraagt deze tijd en de toekomst niet heel andere dingen van onze school en onze leraren? Onderstaande citaten geven iets weer van de roep om verandering.

Waarom moeten we toch altijd zoveel? Ik moet altijd maar naar school, terwijl... wat heb je eraan? En jullie moeten altijd maar naar het werk. Niks aan. (Jaïke Deelstra, 11 jaar)

Een leraar voor een klas met dertig leerlingen die allen op dezelfde wijze les krijgen, is dat niet heel ouderwets? Het woord 'onderwijzen', is dat niet achterhaald? Leren we leerlingen eigenlijk wel iets, of disciplineren we ze vooral en leren we ze dingen af? Leerlingen hebben tegenwoordig veel informatiekanaalen en de leraar is daar één van. Dat vraagt om een andere rol van de leraar, meer faciliterend dan onderwijzend, maar zeker niet minder belangrijk. Elke leerling krijgt zo een persoonsgerichte ontwikkeling. Deze vorm van onderwijs is nog ver weg, maar ligt wel in het verschiet. De samenleving vraagt erom, net als de economie. Hoe halen we het beste uit (jonge) mensen? (Jan Rotmans in zijn boek Verandering van tijdperk, Nederland kantelt, 2014)

Twee jaar geleden hield Claire op TEDx Amsterdam een emotioneel verhaal over onderwijs, waarin ze aangaf dat het haar roeping was het onderwijs in beweging te brengen. Het onderwijs was onvoldoende mee veranderd met de samenleving en zij werd daarin gesterkt door talloze reacties die zij op haar oproep ontving. (Jan Rotmans over Claire Boonstra in zijn boek Verandering van tijdperk, Nederland kantelt, 2014)

Ons leren moet zo ontzettend verschrikkelijk opnieuw ingericht worden, dat niets zeggen daartoe in feite het beste vertrekpunt is. Wie pakt door? (Ronald van den Hoff in zijn boek Society 3.0, 2011)

1.2 Initiatieven

De vraag óf we het onderwijs moeten veranderen lijkt niet eens zo'n groot discussiepunt. De grote vraag is vooral: hoe? In het verleden hebben we al nagedacht over onderwijs dat meer ín de maatschappij staat. We hebben bijvoorbeeld brede scholen ingericht. De brede school was bedoeld om het onderwijs en de instanties buiten het onderwijs die zich bezighouden met opgroeiende kinderen (zoals welzijn, kinderopvang, cultuur en de bibliotheek) te laten samenwerken. De effecten daarvan zijn niet opzienbarend. Uit het proefschrift van Heers (2014) blijkt dat brede scholen (op de samenleving gericht) niet leiden tot beter onderwijs. In dit proefschrift wordt geconcludeerd dat onderwijsuitkomsten niet

verbeteren en dat er geen verschillen zijn met reguliere scholen. De vraag is of we onze brede scholen wezenlijk anders hebben ingericht dan de traditionele scholen.

Op dit moment zijn de integrale kindcentra in opkomst. Advies- en onderzoeksbureau Sardes geeft de volgende werkdefinitie van een integraal kindcentrum: Een integraal kindcentrum is een voorziening voor kinderen van ten minste 0 tot en met 12 jaar, waar zij gedurende de dag komen om te leren, te spelen, zich te ontwikkelen en te ontmoeten. Alle ontwikkelingsterreinen van kinderen komen aan bod. De omgeving biedt een totaalpakket op het gebied van educatie, opvang en ontwikkeling, waarbij er wel functionele specialismen zijn (inclusief taakverdeling), maar geen institutionele en organisatorische verdeling. Het centrum biedt kinderen een dagprogramma voor zolang als zij willen deelnemen, met minimale en maximale uren (maar met een ruim openingsregime). Maar stelt Sardes: Bij de keuze voor de leeftijd kunnen gelijk kanttekeningen worden geplaatst. Het is goed voorstelbaar dat voor kinderen van 0 tot en met 15 jaar een doorlopende lijn wordt geboden, waarbij voor kinderen van 0-6 jaar op wijkniveau een voorziening kan ontstaan en voor kinderen van 6 tot en met 15 jaar een voorziening op wat grotere schaal. De gekozen naam roept gelijk ook beperkingen op. Sommigen spreken liever van een community centre of zelfs van een integrale pedagogische basisvoorziening, waar niet alleen kinderen, maar ook tieners en ouders welkom zijn, met een buurtfunctie. Ontmoeting is een belangrijk kenmerk van een IKC (www.sardes.nl).

Dit soort initiatieven gaan over een betere samenwerking tussen de verschillende organisaties en het vormen van een gemeenschap, een community. Deze op zich waardevolle concepten brengen nog niet de diepere vraag met zich mee of de school en het onderwijs van nu wel van deze tijd is. Want de brede school en het integraal kindcentrum gaan nog steeds uit van onderwijs zoals we dat nu hebben ingericht: met de groepen 1 tot en met 8 in het basisonderwijs en de afdelingen vmbo, havo en vwo in het voortgezet onderwijs. Ze gaan uit van zo nu en dan een uitstapje naar 'buiten' in de vorm van een excursie of het geven van gastlessen door iemand van buiten de school. Moeten we niet veel dieper gaan? Een school die veel meer samenlevingsgericht is en in interactie met de samenleving het onderwijs vormgeeft?

Deelnemen aan activiteiten buiten school zorgt voor betere cijfers, een hoger emotioneel aanpassingsvermogen en meer vriendschappen.

15

1.3 Wat zegt onderzoek?

Het is goed om alvast te kijken naar een aantal bekende onderzoeken over scholen die samenlevingsgericht zijn en die verder gaan dan een concept.

In *Building Community Schools: A Guide for Action* (Lubell, 2011) worden verschillende onderzoeken genoemd:

- Clark (1988, in: Lubell, 2011) toont aan dat het deelnemen aan leeractiviteiten buiten schooltijd bij kinderen met een lage sociaal-economische status zorgt voor betere cijfers.
- Volgens McLaughlin (2000, in: Lubell, 2011) presteren adolescenten die met regelmaat deelgenomen hebben aan ontwikkelingsprogramma's voor jeugdigen, op academisch en sociaal gebied beter dan andere tieners.
- Deborah Vandell (1999, in: Lubell, 2011) toont de positieve effecten aan van het deelnemen aan activiteiten buiten school: betere cijfers, een hoger emotioneel aanpassingsvermogen en meer vriendschappen.

Eerdere onderzoeken lieten zien dat wanneer leerlingen de school als samenlevingsgericht ervaren, ze de school plezieriger vinden, meer gemotiveerd en minder afwezig zijn, minder opstandig gedrag laten zien en hogere prestaties hebben. Daarnaast krijgt een leerling meer veerkracht (Battistich & Hom, 1997). Het is dus goed om ons te bezinnen op ons huidige onderwijs. Echter met voldoende realiteitszin, want onze scholen hebben ons natuurlijk ook veel gebracht aan kennis, welvaart en geluk. En het schoolstelsel zoals we dat jarenlang hebben gehad, was waarschijnlijk een van de beste voorbereidingen op de samenleving in die tijd. Kortom: we veranderen vanuit de huidige context die ook goede dingen bevat. En we veranderen vanuit een systeem dat al jarenlang bestaat, waaraan iedereen gewend is.

We weten dat het soms ongelooflijk moeilijk is om leraren die wel willen veranderen te 'ontscholen', vanuit het bestaande systeem. (Jan Fasen, directievoorzitter op het Mundium College in Roermond)

10. STRAATCULTUUR

Met dit hoofdstuk werkt u aan criterium 1, 2, 3, 5, 6 en 8.

> Helemaal achterin het boek vindt u een uitklapbare pagina met daarop de tien criteria van de Samenlevingsgerichte School. Zo heeft u ze tijdens het lezen steeds in beeld.

10.1 Verschillende culturen

Er wordt vaak geklaagd dat wat op school wordt opgebouwd op straat weer wordt afgebroken. En omdat dit veelvuldig(er) lijkt voor te komen in wijken met kinderen en jongeren uit andere culturen wordt dit probleem al gauw als integratieprobleem weggezet, terwijl dit een meer genuanceerder bestudering verdient. Socioloog El Hadioui (2011) benadrukt dat het niet zozeer om een etnisch probleem, maar om een stedelijk probleem gaat waarbij drie culturen bij elkaar komen: de thuiscultuur, de schoolcultuur en de straatcultuur. Hij spreekt over een

‘pedagogische meerstemmigheid’: kinderen en jongeren worden tegelijkertijd thuis, op school en op straat gesocialiseerd met onderling tegenstrijdige boodschappen. Dit leidt tot creativiteit bij kinderen en jongeren, maar heel vaak ook tot pijn en frustratie. Met name bij hen uit traditionele gezinnen die trouw willen blijven aan de waarden en normen van hun familie. Daarnaast geven de meer vrouwelijke schoolcultuur en de meer mannelijke straatcultuur verschillende en soms tegenstrijdige boodschappen af.

Kinderen en jongeren
worden thuis,
op school en op
straat gesocialiseerd
met tegenstrijdige
boodschappen.

63

10.2 Het verschil tussen straat- en schoolcultuur

El Hadioui (2011) beschrijft de mismatch tussen de straatcultuur en de schoolcultuur in de volgende aspecten:

	STRAATCULTUUR	SCHOOLCULTUUR
Geld	Korte termijn, <i>easy come</i>	Lange termijn, discipline
Tijdsbesef	Flexibel, eigen rooster	Strikt, extern bepaald rooster
Regels	Informeel, ongeschreven	Orde, formeel, procedures
Fysiek	Bewegen, spelen, mobiel	Zitten, concentreren, immobiel
Handelen	Doen, directe actie	Denken, plan van aanpak
Emoties	Uiten	Rationeel kanaliseren
Behoeften	Toegeven, hedonistisch	Zelfbeheersing, controle
Vrouw	Lustobject, gebruiksvoorwerp	Zelfbeschikking, assertief
Man	Macho, dominant, verticaal	Communicerend, horizontaal
Conflict	Agressie, geweld	Argumenteren
Respect	Erkennen van mannelijkheid door ander	Ander in zijn waarde laten
Communicatie	‘Bijdehand’ met de mond	‘Bijdehand’ met de pen
Taal	Straattaal	Standaardnederlands
Voeding	<i>Fastfood</i>	<i>Slowfood</i>

El Hadioui benadrukt dat op straat weliswaar dezelfde materialistische doelstellingen gekoesterd worden als in burgerlijke instituties, zoals de school, maar dat het verschil is gelegen in de weg naar het behalen van deze doelstellingen.

Daarbij is het overigens van groot belang om te realiseren dat dé straatcultuur in een bepaalde wijk niet is te duiden. Straatcultuur is eerder een dynamisch proces dan een cultuur die je kunt omschrijven volgens bepaalde kenmerken in taal, kleding, voeding, muziek en kunst (El Hadioui, 2011).

Het is van groot belang om als leraar te realiseren dat er een discrepantie kan zijn tussen de eigen cultuur en wijk waarin je woont en de wijk waarin de school staat. En ook dat er een groot verschil in opleidingsniveau tussen leraren en de bewoners kan zijn. Dat vraagt om te luisteren en op zoek te gaan naar verhalen uit de wijk en je te realiseren dat je als leraar nooit precies kunt ervaren wat leerlingen in de klas ervaren, simpel omdat je er zelf niet woont. Wel is het zo dat elke medewerker van de school per definitie deel uitmaakt van de wijk, vanwege het simpele feit dat de school in de wijk staat.

Mensen hebben meerdere identiteiten, omdat zij zich identificeren met de diverse groepen waartoe zij behoren. De groepen zijn bijvoorbeeld de familie, de buurt waarin men woont, de kerk, de sportvereniging. Volgens El Hadioui zijn in verschillende situaties verschillende subidentiteiten relevant. Leerlingen bewegen zich in drie vaak heel verschillende groepen, in een leeftijd waarin zij hun eigen leefstijl vormen, en daardoor vinden ze het soms moeilijk om de goede keuzes te maken.

10.3 Concreet aan de slag met de straatcultuur in de Samenlevingsgerichte School

64

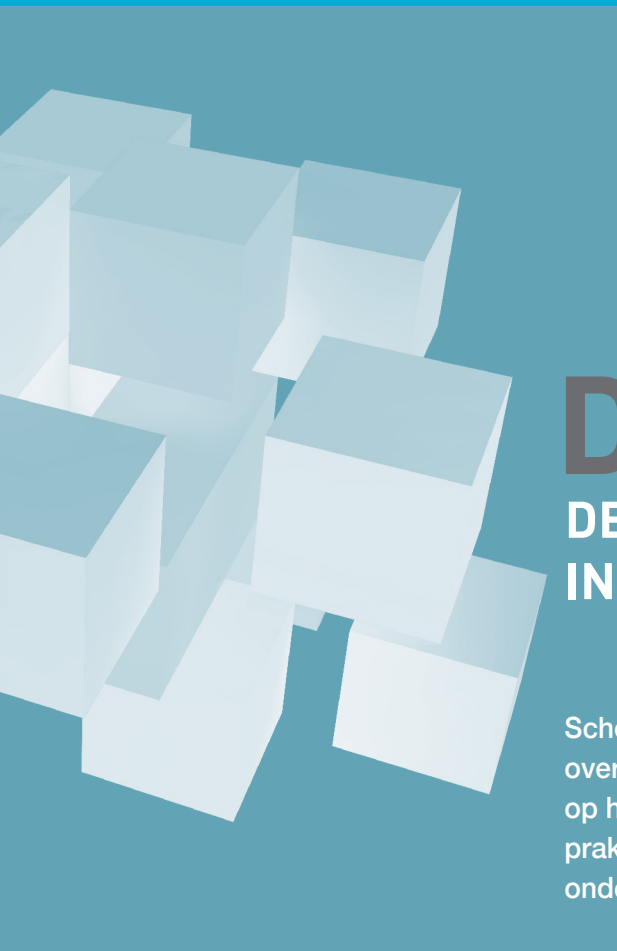
In de Samenlevingsgerichte School heeft men oog voor zowel de straatcultuur als de school- en thuiscultuur. Het gaat erom dat de school nieuwsgierig is naar en zich verdiept in niet alleen de straatcultuur van leerlingen, maar ook hun thuiscultuur. Dat kan in al dan niet georganiseerde gesprekken. Pas dan ontstaat er een diep begrip voor de worsteling die jongeren doormaken. Dit geldt voor alle volwassenen die rondom de leerlingen verkeren: leraren, overige medewerkers van de school, ouders en andere professionals.

Daarnaast zorgt de Samenlevingsgerichte School er eveneens voor dat de verschillende groeperingen binnen de school zich verdiepen in elkaar: leerlingen en ouders, leerlingen en leraren enzovoort. Dit bevordert een cultuur waarin er meer begrip en respect voor elkaar is, maar ook dat men eigen opvattingen over bepaalde aanpakken toetst aan de werkelijkheid van de andere culturen.

In bijlage 7 vindt u voorbeelden van stellingen die u kunt gebruiken bij een gesprek over de straat- en thuiscultuur. Deze kunnen worden gebruikt in gesprekken in de klas, in de lerarenvergadering, in gesprekken met ouders enzovoort.

> **Bijlage 7** Voorbeeldstellingen voor groepsgesprek over straat- en thuiscultuur

DEEL 3

DE SAMENLEVINGSGERICHTE SCHOOL: INSPIRERENDE VOORBEELDEN

Scholen hebben te maken met de 2.0-tijd (zie paragraaf 2.4): een overgangsperiode die zich kenmerkt door veel veranderingen die op hen af komen. Ook in deze turbulente tijd zijn er aansprekende praktijkvoorbeelden te vinden, die laten zien dat scholen hun onderwijs samenlevingsgericht kunnen vormgeven.

In dit deel worden er vier uitgewerkt:

- 1 De Vreedzame School en de Vreedzame Wijk
- 2 Werken met de zeven gewoonten van effectief leiderschap
- 3 Agora Roermond
- 4 de Children's Zone.

Ter inspiratie.

19. WERKEN MET DE ZEVEN GEWOONTEN VAN EFFECTIEF LEIDERSCHAP

Dit hoofdstuk is geschreven door Anne Arink en Cor Verbeek, consultants bij CPS.

19.1 The Leader in Me

Verbeter de wereld en begin vooral bij jezelf. En: bij kinderen en jongeren. Dat is de inzet van scholen die een bijdrage willen leveren aan democratisch burgerschap en een stevige en tegelijk empathische samenleving. Zij kunnen dit doen door te werken met de zeven gewoonten van effectief leiderschap van Covey (2012). Zijn boek *The 7 habits of highly effective people* is daarbij het uitgangspunt. De theorie achter de zeven eigenschappen is praktisch, eenvoudig en tegelijk krachtig, waardoor deze goed te vertalen is naar andere terreinen, ook naar het onderwijs. Door Franklin Covey is voor het primair onderwijs *The Leader in Me* (Covey e.a., 2014) ontwikkeld, een proces waarin leerlingen en studenten aangesproken worden op hun talenten en verantwoordelijkheid. Dat gebeurt op zo'n manier dat het persoonlijk leiderschap van leerlingen vergroot wordt en zij gewoonten en levensvaardigheden aanleren om zichzelf te ontwikkelen tot bewuste en gelukkige mensen. Bovendien levert dit proces een generatie op, die gericht is op en een bijdrage levert aan een duurzame en harmonieuze samenleving.

De zeven gewoonten zijn feitelijk een pakket universele waarden, waaraan de wereld en de samenleving van nu dringend behoefte heeft. Een generatie die leert denken, voelen en kijken via deze universele principes, kan namelijk goed voor de ander en de omgeving zorgen, zonder daarbij uit het oog te verliezen wat de eigen waarden en behoeften zijn.

Wereldwijd floreren nu zo'n tweeduizend scholen op dit gedachtegoed en het proces van *The Leader In Me* is intussen volledig aangepast aan het onderwijs in Nederland. In Nederland werkt sinds enkele jaren een twintigtal scholen hiermee en staan er nog zo ongeveer twintig op het punt om dat ook te gaan doen, zowel in het primair onderwijs als in het voortgezet onderwijs en middelbaar beroepsonderwijs.

19.2 Hoe werken de zeven gewoonten?

De zeven gewoonten vormen geen 'programma' en zijn evenmin een methode. Het gaat om veel meer. Werken met de zeven gewoonten is namelijk een manier van 'zijn', een wijze van leven. Met de zeven gewoonten werk je niet aan de buitenkant alleen, aan sociaal wenselijk gedrag of aan een cosmetisch laagje van gewenst gedrag of beleefdheid. Het gaat veel verder. Het is een (leer)proces en bevordert bewustzijn en intrinsieke motivatie om een bijdrage te leveren aan een samenleving waarin ruimte is voor iedereen, ondanks alle verschillen. Het geeft zelfinzicht en creëert ruimte voor kernwaarden als verantwoordelijkheid, doelmatigheid, integriteit, respect, empathie en gemeenschapszin. Het leert verschillen juist waarderen en meenemen in een synergetische manier van samenwerken. Het stimuleert initiatief, talent en werkt van binnen naar buiten.

Werken met de zeven gewoonten geeft zelfinzicht en creëert ruimte voor kernwaarden als verantwoordelijkheid, integriteit en gemeenschapszin.

De boom van de 7 gewoonten

ZORG GOED VOOR JEZELF

Gewoonte 7

HOUD DE ZAAG SCHERP

Evenwicht voelt het best

WERK DAARNA
GOED SAMEN

Gewoonte 6

CREËER SYNERGIE

Samen is beter

Gewoonte 5

EERST BEGRIJPEN,
DAN BEGREPEN WORDEN

Luister voordat je praat

Gewoonte 4

DENK WIN-WIN

Zoek naar voordeel voor iedereen

BEGIN BIJ JEZELF

Gewoonte 3

BELANGRIJKE ZAKEN EERST

Eerst werken, dan spelen

Gewoonte 2

BEGIN MET HET
EINDDOEL VOOR OGEN

Maak een plan

Gewoonte 1

WEES PROACTIEF

Je maakt je eigen keuzes

Figuur 9: De boom van de zeven gewoonten (Covey, 2014).

19.3 De boom van de zeven gewoonten

Om duidelijk te maken wat de zeven gewoonten inhouden, wordt in het onderwijs gebruik gemaakt van een sterk symbool: een boom. Een boom die staat voor leven, groei, bloei en ontwikkeling. Stevig geworteld in de aarde, omhoog reikend naar de hemel. Schuil- en tevens speelplaats, om in te klimmen en je 'levensuitzicht' te vergroten. Bij het werken met de boom gaat het om het ontwikkelen van zeven krachtige gewoonten en je begint bij jezelf. Een toelichting bij figuur 9:

■ De wortels

De wortels zijn goed zichtbaar op de afbeelding. Dat moet ook, want de wortels zorgen ervoor dat de boom stevig staat en niet zomaar om kan vallen. Bij de wortels begint dan ook het leertraject met de leerlingen. De eerste drie gewoonten gaan namelijk over henzelf. Ze betekenen: werken aan jezelf, overwinningen op jezelf. Met deze drie gewoonten in hun rugzak worden leerlingen zelf initiatiefvol en stevig, zodat ze niet 'zomaar omvallen', onzeker worden, bang of klagerig zijn, maar grip krijgen op sociale situaties en hun eigen verantwoordelijkheid en aandeel zien.

■ De stam

De stam staat symbool voor de leerling en zijn relaties met anderen. Vanuit henzelf (de wortels) bewandelen leerlingen de weg naar de ander, naar 'samen' en samenwerking. De gewoonten vier, vijf en zes gaan daarover. Kinderen en jongeren leren win-windenken en anderen te benaderen met een open mind, zodat iedereen ertoe doet en ieders mening telt. Ze leren te luisteren met hun oren én hun hart (eerst begrijpen, dan begrepen worden), zoeken de samenwerking en leren talenten benutten, waarbij twee losse ideeën misschien wel tot een derde, nóg beter idee leiden (synergie).

97

■ De kruin

Ten slotte komt de boom tot volle bloei en groei! En dat kan alleen als je 'de zaag scherp houdt'! Dat wil zeggen: als je goed voor jezelf zorgt en jezelf voedt, letterlijk en figuurlijk, op vier terreinen: (1) mentaal (hoofd), door jezelf te voeden met bijvoorbeeld mooie boeken en muziek, (2) sociaal-emotioneel (hart), door mensen op te zoeken die je lief zijn of je inspireren, (3) spiritueel (ziel), door bijvoorbeeld te mediteren, naar de kerk te gaan of rust te vinden in de natuur en (4) fysiek (lichaam), door regelmatig te bewegen, gezond te eten en op tijd naar bed te gaan. Gewoonte 7 gaat hierover.

Leraren weten maar al te goed dat ze een voorbeeldrol hebben. Dit is ook het uitgangspunt van de zeven gewoonten. Goed voorbeeld doet immers goed volgen. Als je als leraar wilt dat leerlingen duidelijke doelen stellen en actief met de les bezig zijn, is het belangrijk dat ze weten dat de leraar ook doelen stelt, verwachtingen in positieve zin uitdraagt en leerlingen helpt hun eigen waarden en mogelijkheden te zien. De zeven gewoonten moeten dan ook (voor)geleefd worden.

19.4 De zeven gewoonten in de schoolpraktijk

De zeven gewoonten zijn overal en altijd toe te passen. Het leven zelf maakt de lessen, daar is geen lesboek voor nodig. Aan leraren de mooie en verantwoordelijke taak om de gewoonten door de dag heen te herkennen en tot leven te wekken: *Kijk, wat ik daar zie en hoor, is een schoolvoorbeeld van gewoonte 5 'Eerst begrijpen, dan begrepen worden! Of: Jan, wil jij voor de klas eens komen vertellen hoe jullie zojuist je meningsverschil hebben uitgepraat?*

Leraren hoeven niet iets anders te gaan doen, erbij te leren of aan hun rooster toe te voegen. Ze blijven doen wat ze deden, alleen gaan ze er nieuwe woorden en inhoud aan geven.

Met een kwaai kop de school uitlopen

In een groep 8 op een basisschool in Den Haag is het in de laatste maand al drie keer voorgekomen dat een leerling uit groep 8 met een kwaai kop de school uit is gelopen, naar huis. De leerling in kwestie (type 'kort lontje') voelt zich onbegrepen, onrechtvaardig bejegend door de leraar en besluit uit onmacht weg te lopen. *Bekijk het allemaal maar!*

De directeur besluit dat het nu maar eens afgelopen moet zijn en gaat de groep in om hierover te 'donderpreken'. *Weglopen van school is sowieso onacceptabel, zo vertelt zij, wat er ook speelt.*

Als er onderweg iets gebeurt, is de school verantwoordelijk.

Maar (!), zo voegt ze toe, weglopen met een kwaai kop is ook een schoolvoorbeeld van een verlies-verliessituatie (gewoonte 4: denk win-win, omgedraaid). Want jij, de wegloper, zit thuis met je kwaai hoofd en de drempel om weer terug naar school te keren wordt steeds hoger. Je gaat je alleen maar ellendiger voelen en het probleem wordt eerder groter dan kleiner. Wij, de achterblijvers, verliezen ook! Want we zijn bezorgd en ook boos dat je zomaar weg bent gegaan. Bovendien is er geen enkele mogelijkheid om de problemen uit te praten en op te lossen. Iedereen verliest. Dus, wat wel?

Hoe doen we het vanaf nu? Hoe kunnen we dit tot een win-winsituatie maken?

De schooldirecteur bespreekt de volgende stappen. *Maak een plan (gewoonte 2): wat kun je doen als je voelt dat je heel boos gaat worden? Waar ga je heen, wat spreek je af, met jezelf en met de juf?*

Neem initiatief (gewoonte 1) en verzin bijvoorbeeld een plek voor jezelf, ergens in school, waar je heen kunt om af te koelen, even tot tien te tellen en rustig te worden. Te bedenken wat je kunt doen, anders dan maar ondoordacht je eerste impuls te volgen en weg te lopen uit de situatie.

Daarna kun je in gesprek met de juf, of met je klasgenoten (gewoonte 5: eerst begrijpen dan begrepen worden) om te ontrafelen wat ervoor zorgt dat jij zo boos wordt. En wat eraan gedaan kan worden door jou zelf (eigen initiatief: gewoonte 1) en anderen (gewoonte 5: begrijpen en begrepen worden) om het een volgende keer te voorkomen (gewoonte 4: win-win).

Bovenstaand praktijkverhaal schetst een herkenbare situatie, die vaker voorkomt. De schooldirecteur gebruikt echter een nieuwe taal. En dit kan in iedere situatie en in iedere les, zonder dat de school te maken krijgt met complexe, extra programma's of protocollen. Leerlingen leren doelen te stellen, opbrengstgericht te werken en kunnen gebruikmaken van portfolio's om hun doelen bij te houden en te evalueren of feedback te vragen. Dit kunnen leerdoelen zijn, maar ook persoonlijke doelen (bijvoorbeeld: hoe om te gaan met mijn korte lontje?). Uiteindelijk leren leerlingen een overwinning op zichzelf te behalen door proactief te denken, keuzes te maken, doelen te stellen en belangrijke dingen eerst te doen. Ze leren om beter samen te werken en samen te leven door het win-windenken en ze krijgen begrip en respect voor anderen in hun omgeving.

Een handvat voor bijvoorbeeld het voorkomen van pestgedrag en motivatieproblemen kan worden gevonden in het boek *Zeven eigenschappen die jou succesvol maken!* (Covey, 2014).

Dit boek is speciaal bestemd voor leerlingen in het voortgezet onderwijs.

19.5 Vaardigheden voor de toekomst

Het is van wezenlijk belang dat leraren leerlingen helpen hun eigen waarden en mogelijkheden te ontdekken. Daarom wordt in het proces van The Leader in Me sterk de nadruk gelegd op de waarde van persoonlijk leiderschap, autonomie, communicatie, samenwerking, initiatief en het unieke talent van iedere leerling. Behalve dat draagt het werken met de zeven gewoonten ook sterk bij aan schoolontwikkeling. Doordat leraren voorbeeldgedrag tonen, de gewoonten oefenen en voorleven in hun team en tijdens de lessen, ontstaat een cultuur van persoonlijk leiderschap bij iedereen op school.

Leerlingen hebben op school veel en vaak leiderschapsrollen: zij organiseren schoolfeesten, maken deel uit van een leerlingenraad, zijn aan het werk als mediator op het schoolplein of ontvangen gasten tijdens open dagen. Door op school actief, door alle lessen en activiteiten heen, de leerlingen te laten oefenen in leiderschapsrollen, worden hun talenten en kwaliteiten zichtbaar en groeit hun zelfvertrouwen. Op deze manier krijgen leerlingen de mogelijkheid om in diverse situaties op school, maar ook tijdens hun stage of excursies, te oefenen met 21ste-eeuwse vaardigheden die ze nodig hebben om later bij te kunnen dragen aan de maatschappij.

Kortom: The Leader in Me geeft leerlingen zelfvertrouwen en brengt hen de waarden en vaardigheden bij die nodig zijn voor de samenleving van nu en de toekomst.

19.6 Evaluatieonderzoek

De aanpak blijkt om vier redenen bijzonder:

1. Omdat hij werkt 'van binnen naar buiten'. Het gaat over eerst werken aan jezelf, eerst kijken naar jezelf, naar je keuzes, je verantwoordelijkheden, je doelgerichtheid en je integriteit en dan pas naar de ander en naar jouw relaties met anderen.
2. Er is in principe geen lesboek, geen handleiding. De leraren worden intensief getraind, waardoor ze de zeven gewoonten kunnen voorleven en aan de hand van dagelijkse gebeurtenissen de zeven gewoonten tot leven brengen, in gesprekken met de leerlingen, klassikaal en individueel. Het leven en de mensen zelf zijn het lesmateriaal.
3. De aanpak biedt scholen een gemeenschappelijke taal als houvast voor de gehele pedagogische én didactische aanpak. De verantwoordelijkheid en betrokkenheid nemen in alle geledingen en vakken toe.
4. Omdat hij werkt. Er ontstaat steeds meer 'een gevoel van samen' in scholen, meer empathie en respect. Kinderen en jongeren leren conflicten oplossen van binnenuit: niet omdat het zo moet, maar omdat het in hen is gezaaid en tot bloei is gekomen. Leraren groeien, als mens en als professional. Ze komen tot rust in het houvast die de zeven gewoonten bieden. Ouders krijgen een nieuwe boost voor hun opvoeding. Ook thuis zijn de zeven gewoonten namelijk heel goed toepasbaar.

Kortom, The Leader in Me maakt het onderwijs toekomstbestendig voor een toekomstbestendige generatie.

Door internationaal onderzoek (www.theleaderinme.org) bij scholen die in deze lijn werken, is bekend dat de aanpak leidt tot een toename van:

- leerlingresultaten,
- erkenning van de school in media,
- betrokkenheid van personeel en ouders,
- constructiviteit in de schoolcultuur,
- zelfvertrouwen bij leerlingen,
- werkvreugde bij onderwijzend en onderwijsondersteunend personeel,
- erkenning van bedrijven en gemeenschap,

en een afname van

- disciplinaire maatregelen,
- conflicten tussen kinderen/jongeren onderling en met ouders,
- verloop van personeel.

Meer informatie hierover is te vinden op www.cps.nl

DEEL 4

STAPPENPLAN OM EEN SAMENLEVINGSGERICHTE SCHOOL TE WORDEN

Scholen die geïnspireerd zijn geraakt en meer samenlevingsgericht willen worden, kunnen concreet aan de slag om zich verder te ontwikkelen. Het is daarbij van belang planmatig, consequent en bewust te werk te gaan, met alle betrokkenen. Het tienstappenplan in het laatste deel van dit boek geeft houvast.

*It takes a village to raise a child.
(Afrikaans gezegde)*

22. IN TIEN STAPPEN NAAR EEN SAMENLEVINGSGERICHTE SCHOOL

22.1 Iedereen betrokken

Dit laatste hoofdstuk geeft een stappenplan om in tien stappen een Samenlevingsgerichte School vorm te geven. Het is belangrijk om elke stap consequent te volgen en daarbij geen fase over te slaan.

Het is essentieel alle betrokkenen in de omgeving van de school mee te nemen.

Ook is het essentieel alle betrokkenen in de omgeving van de school (leerlingen, ouders, andere scholen, hulpverleners, sleutelfiguren uit de wijk enzovoort) hierin mee te nemen, zodat het niet slechts een interne aangelegenheid van de school is. Een Samenlevingsgerichte School kan nooit worden ontwikkeld alleen binnen de muren van de school.

22.2 Het stappenplan

In tien stappen naar een Samenlevingsgerichte School

Wanneer er wordt gesproken over de betrokkenheid van de leerlingen geldt dit voor de leerlingen/ studenten in het voortgezet en middelbaar beroepsonderwijs en eventueel voor de leerlingen uit groep 7/8 van de basisschool.

Oriëntatiefase Samenlevingsgerichte School

Stap	Doel	Activiteit	Bijlage
1	Alle leraren en de officiële leerlingen- en ouderorganen binnen de school (bijvoorbeeld leerlingenraad en MR) kennen de geschiedenis van de samenleving en het onderwijs zoals in dit boek beschreven.	Bespreken van hoofdstuk 1 tot en met 2.5.3 van dit boek volgens eigen werkvormen.	
2	Het is duidelijk hoe samenlevingsgericht de school is.	Organiseren van een 'verkenning': bijeenkomst voor een aantal leerlingen, ouders en externen.	1
3	Alle leraren, vertegenwoordigers van leerlingen en ouders uit alle groepen/klassen weten: a. het verschil tussen een intern gerichte, extern gerichte en Samenlevingsgerichte School, b. wat voorwaarden voor een Samenlevingsgerichte School zijn.	Verspreiden digitale poster intern/extern gerichte school en Samenlevingsgerichte School: bijlage 13.	
		Verspreiden definitie en tien criteria Samenlevingsgerichte School.	2
		Bijeenkomst met alle leraren, vertegenwoordigers van leerlingen en ouders uit alle groepen/klassen. Agenda: 1. Welkom en opening 2. PowerPoint: bijlage 13 3. Verwerking: bijlage 3	11, 3

4	De schoolleider(s) en de leraren weten in hoeverre zij geschikt zijn om in een Samenlevingsgerichte School te werken.	Invullen van de vragenlijsten op www.cps.nl/samenlevingsgerichteschool	
5	De schoolleider(s) en de leraren hebben een persoonlijk ontwikkelplan opgesteld om in een Samenlevingsgerichte School te werken.	Invullen persoonlijk ontwikkelplan in de Samenlevingsgerichte School.	12

Inrichtingsfase Samenlevingsgerichte School

Stap	Doel	Activiteit	Bijlage
6	De school heeft een heldere missie geformuleerd om een Samenlevingsgerichte School te kunnen zijn.	Bijeenkomsten volgens bijlage 4.	4
7	De school heeft heldere visies op deelgebieden geformuleerd om een Samenlevingsgerichte School te kunnen zijn.	Bijeenkomsten volgens bijlage 4.	4
8	De school en haar omgeving weten hoe er concrete invulling kan worden gegeven aan de Samenlevingsgerichte School.	Bespreken van de hoofdstukken 3 tot en met 21 van dit boek volgens eigen werkvormen.	

Concretisering Samenlevingsgerichte School

9	De Samenlevingsgerichte School wordt ingericht.	Een concreet plan van aanpak maken met behulp van de informatie en voorbeelden uit de hoofdstukken 3 tot en met 21 van dit boek (of: schoolbeleid vaststellen). Op dit moment begint het implementeren, borgen, evalueren, bijstellen, doorontwikkelen enzovoort. Het is belangrijk dit vorm te geven door het plan te agenderen op vergaderingen, studiebijeenkomsten in te plannen (regelmatig met de omgeving) en iemand hoofdeigenaar te laten zijn van het proces om een Samenlevingsgerichte School te worden.	4 - 10
---	---	---	--------

Afsluitende fase

10	De school weet dat zij een Samenlevingsgerichte School is.	Externe keuring Samenlevingsgerichte School door CPS: www.cps.nl/samenlevingsgerichteschool .	
----	--	---	--

DANKWOORD

Een boek schrijven ervaar ik elke keer weer als ‘mijn hoofd leegmaken’, zodat de ideeën waarop ik al zo lang broed, eindelijk op papier komen te staan. Daar gaan steeds veel gesprekken aan vooraf met geestverwanten die het beste voor kinderen en jongeren zoeken. Gesprekken die me inspireren, aanscherpen en waarin nieuwe ideeën gecreëerd worden.

Allereerst wil ik daarom mijn vriend en oud-collega Harry Cox bedanken, die mij ook bij dit boek van het begin tot het einde stimuleerde, met mij meedacht en me telkens kritisch bevroeg op elke redenering die ik bedacht. Daarnaast mijn broer Jan, met wie ik in de afgelopen jaren een bijzondere band heb opgebouwd, onder andere door onze gesprekken over kansen voor kinderen en jongeren. Samen met Gerben Heldoorn, Suzan Koning en Bert Wienen maakte Jan deel uit van de meeleesgroep die mij van zinvolle feedback voorzag tijdens het schrijven van dit boek.

Ik wil Hetty Deelstra bedanken voor de prettige en deskundige begeleiding vanuit CPS Uitgeverij, Elleke van den Burg voor haar professionele redactie en Hanneke Kraaijvanger en Lisette Neefjes voor de literatuurstudies die ze deden voor dit boek.

Ten slotte ben ik mijn gezin, Petra en de kinderen, enorm dankbaar voor hun inspiratie, belangstelling en ondersteuning tijdens het schrijven. De schoolervaringen van de kinderen zijn bronnen geweest om dit boek te willen schrijven.

Peter de Vries

Past uw school in deze tijd? Dat is een spannende en relevante vraag, die tegenwoordig in veel discussies centraal staat. De samenleving verandert ingrijpend en razendsnel, op allerlei gebieden. Beweegt het onderwijs genoeg mee?

Dit inspirerende handboek laat zien dat het essentieel is dat scholen zich bewust zijn van de (wereldwijde) samenleving waarin ze staan. De Samenlevingsgerichte School wordt geïntroduceerd: een school die, door nauw samen te werken met haar omgeving, in staat is succesvol in te spelen op relevante, actuele ontwikkelingen. De Samenlevingsgerichte School haalt én brengt nieuwe kennis en vaardigheden, zodat ze leerlingen optimaal voorbereidt op de samenleving van nu en de toekomst.

Het handboek beschrijft overtuigend waarom het noodzakelijk is dat scholen samenlevingsgericht worden. Het bevat theoretische achtergronden, handvatten, aansprekende voorbeelden uit de praktijk en een concreet stappenplan. Zo kunnen scholen kinderen en jongeren bieden wat ze nodig hebben in de 21ste eeuw.

Peter de Vries (1965) was bijna tien jaar leerkracht in het basis- en speciaal basisonderwijs. Daarna werkte hij als locatiemanager op een orthopedagogisch dagcentrum voor kinderen met een verstandelijke en een lichamelijke beperking. Sinds 2003 is De Vries principal consultant en trainer bij CPS Onderwijsontwikkeling en advies. Hij schreef onder meer de bestseller *Handboek Ouders in de school* en het spraakmakende e-book *Ouderbetrokkenheid 3.0, van informeren naar samenwerken*. Eerst richtte De Vries zich vooral op de samenwerking tussen scholen en ouders. Nu verbreedt hij deze samenwerking naar de hele omgeving van de school.

ISBN 978-90-6508-662-4

9 789065 086624 >

CPS Blijvend resultaat

We adviseren, trainen, organiseren conferenties, publiceren en doen onderzoek.
Zo stimuleren we scholen om hun ambities te realiseren. Met blijvend resultaat.